

A szentendrei római kori katonai tábor

Kutatások és tervek

Az eddigi egyeztetések során, a római limes világörökségi program részeként a bemutatásához, a terület hasznosításához kapcsolódóan a múzeum eddigi feltárásait és folytatási lehetőségeket, irányokat szeretnénk most áttekinteni.

Mivel a világörökség programmal kapott támogatás mértéke bizonytalan, így a bejárások és egyeztetések során két fő kutatási irányt tudunk javasolni:

1. A principia épületének feltárása és bemutatása. Ehhez szükséges: megfelelő mértékű anyagi támogatás és a Pilisi Parkerdő kezében lévő terület megszerzése.
2. A jelenleg feltárt és a kapcsolódó területek bemutatása az idő és az anyagiak függvényében, akár több lépcsőben.

A principia épületének és környezetének hasznosítása

A principia (parancsnoki épület) az erődítmény közepén emelt, központi udvarral rendelkező épülettömb, amelyben fegyverraktár, igazgatási és gyülekezési helyiségek, központjában pedig a táborszentély kaptak helyet. Tervásatás keretein belül hosszabb időszakban gondolkodva, látványásatás és jelentős tudományos eredményeket ígérő projekt valósítható meg. A feltárásba bekapcsolódhatnak a civil önkéntesek, a helyi iskolák, hazai- és külföldi egyetemek. A feltárást a parancsnoki épület lehatárolásával kell kezdeni, mivel jelenleg csak nagyságrendi ismeretünk a kiterjedéséről, mely 1500-2000m².

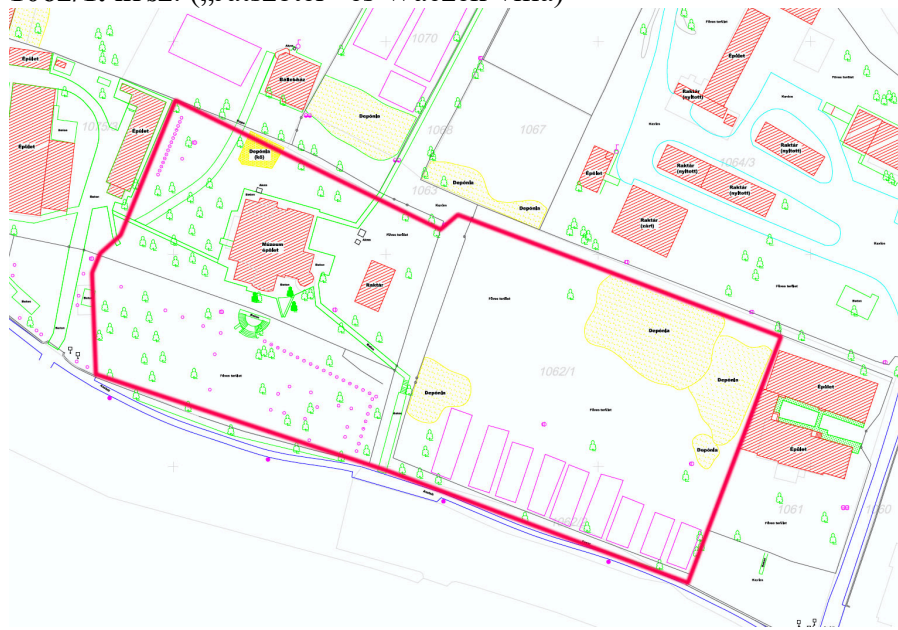
Az épület több helyrajzi számot is érint, részben beépített. A város fölé emelkedő dombról kilátás nyílik a történelmi belvárosra, így a római tábor bemutatásán túl pihenésre, vendéglátásra alkalmas.

Kilátás a városra a Pilisi Parkerdő által kezelt területről

Az érintett ingatlanok, állapotuk és kutatási helyzetük

1062/1. hrsz: („Játszótér” és Waczek-villa)

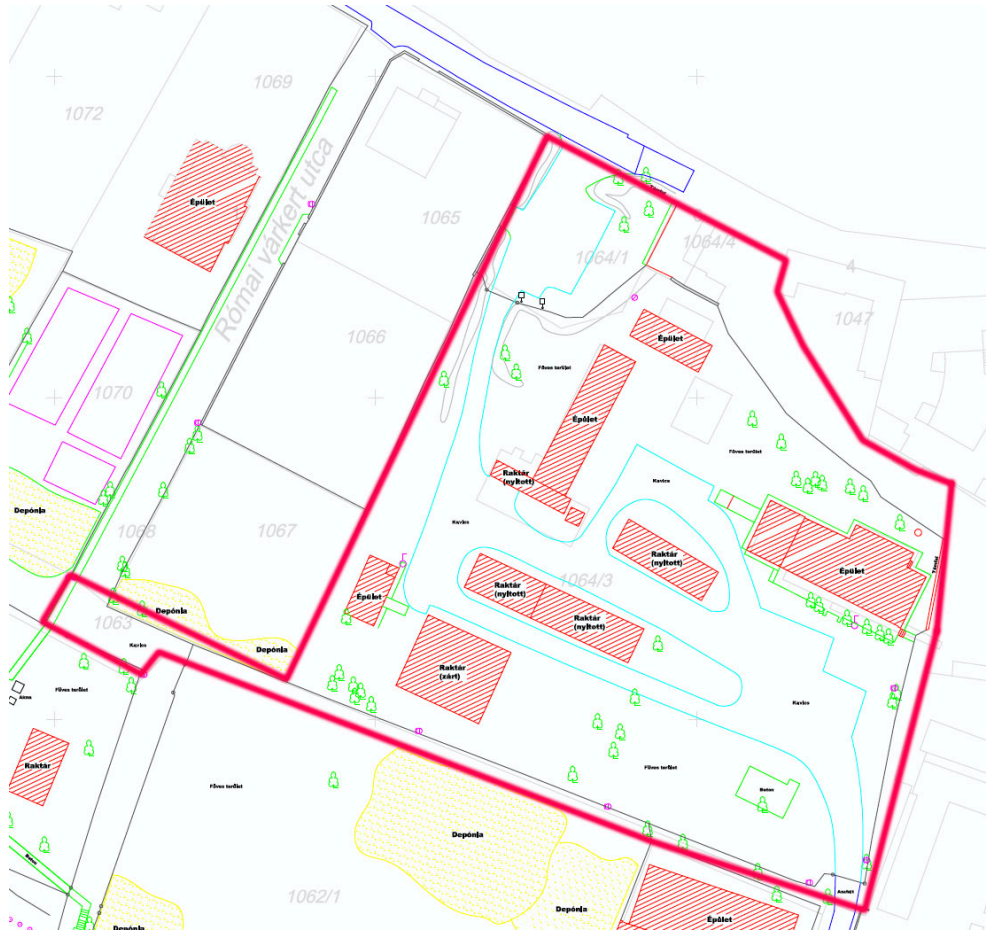

Eddigi feltárások:

A terület keleti fele jelenleg beépítetlen. 1934–1935 folyamán Nagy Lajos néhány kisebb kutatóárkot húzott a déli erődfalra. Maróti Éva 2004–2005 közötti ásatai során a déli táborfal és a hozzá tartozó kisebb árok kb. 50 m hosszú szakasza, a két négyzetes kaputorony és a déli kapu került napvilágra. Bebizonyosodott, hogy ezen a falszakaszon nem voltak négyzetes belső tornyok, valamint az, hogy a IV. század végén – V. század elején már közvetlenül a táborfal mellé, illetve a betemetett táborárok területére is temetkeztek. Az ásatacok csak kis mértékben érintették a tábor belvilágát, belső épületek feltárására nem került sor. A feltáratlan rész alatt legénységi szállások, a principia részlete, valamint a déli és északi kaput összekötő via principalis maradványai rejtőznek.

A terület nyugati felén a bolygatás és a beépítettség is nagyobb. Nagy valószínűség szerint a Waczek-villa pincéjének építésekor elbontották a római kori épületmaradványokat. 2006-ig víz- és gázvezetékek fektetése miatt többször szabdalták a területet keskeny árkokkal. Ennek eredményeképp egyszer átvágták a déli táborfalat (kb. 65 m-re az eddig feltárt falszakasztól) is. A vezetékárokban talált kőfalak és omladékok helyét térképen rögzítették. A villa kerjében 1996-ban Maróti Éva több keskeny kutatóárkot húzott. Valószínűsíthető, hogy a jelenleg kőtárcként működő terület északi részén húzódó táborfalon számíthatunk egy U alakú külső, és egy négyzetes belső toronyra. A tábor belső területén húzott szondák alapján valószínűsíthető, hogy a via decumanától délre, Nagy Tibor által részben feltárt és quaestoriumnak meghatározott épület falai ezen a területen is folytatódnak. Az épületek és építési periódusok összefüggéseinek pontos megállapításához szükség lenne összefüggő, nagy felületek kutatására.

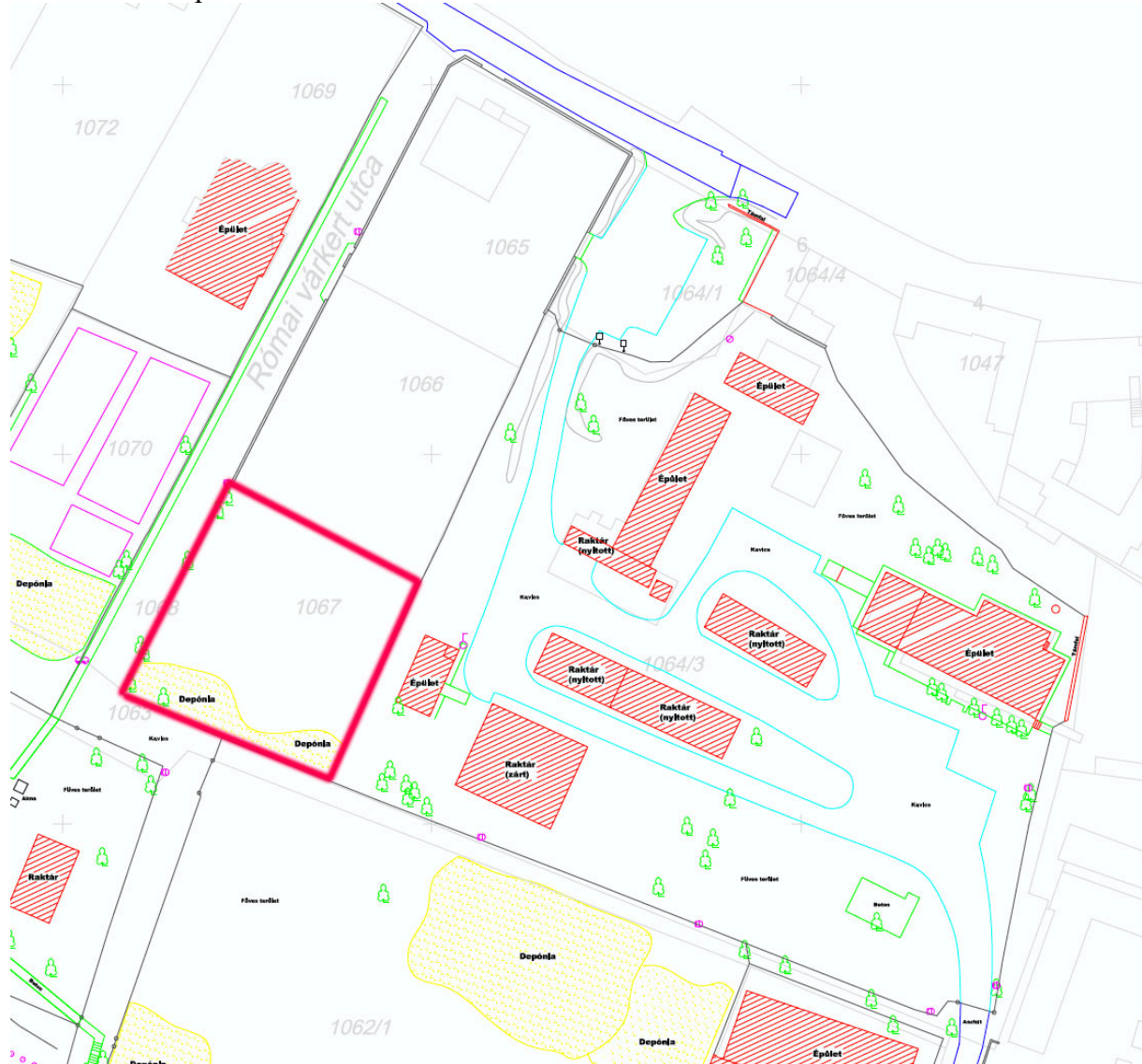
1063-1064 hrsz.: Fatelep és keskeny kavicsos út.

Eddigi feltárások:

A tábor északkeleti negyedének nagy részét ez a telek fedi le. A terület nagy része beépített, kisebb-nagyobb épületek helyezkednek el egymástól távolabb, szétszórtnan. A terület részben kutatott, Nagy Tibor és Maróti Éva vezetett ásatást itt. A telek délnyugati sarkát a principia épülete foglalja el. Mivel Nagy Tibor dokumentációjának egy része elveszett, szükséges lenne a tábor központi épületének hitelesítő feltárására. Ezenkívül a katonai táborok alaprajzi szabályosságait figyelembe véve mindenképpen érdemes lenne a teljes feltárására törekedni, hiszen a via praetoria teljes egészében, a via principalis részben erre a területre esik, és a praetoria front belső épületeinek egy része is számos érdekességet rejthet. Szintén tisztázásra vár az északi kaputorony elhelyezkedése, periódusainak meghatározása. Az elméleti rekonstrukció és a területen 1996-ban húzott két kis szonda alapján pontosan nem állapítható meg a táborfal vonala, így az sem, hogy északi táborfalnak az északkeleti saroktorony felé eső részéből mekkora szakasz kutatható a jelenleg álló épületek között.

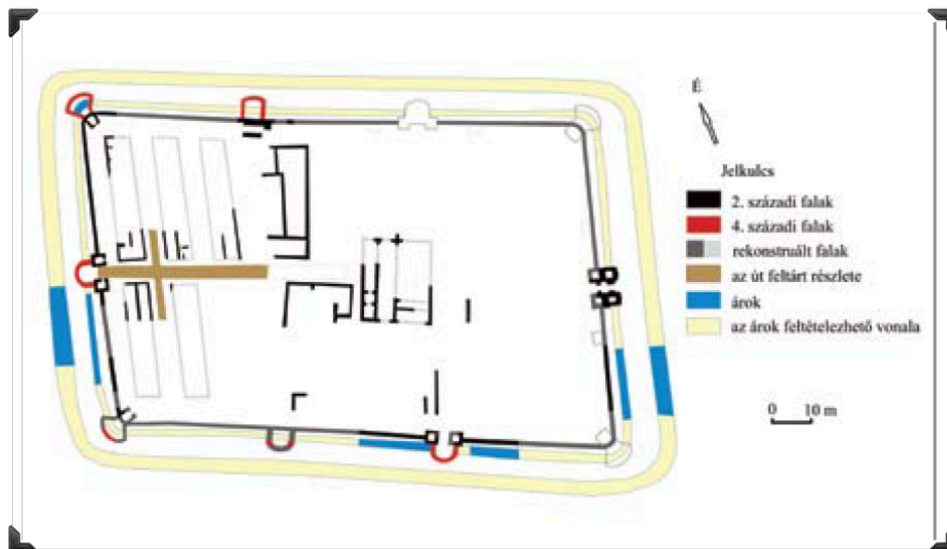
1067 hrsz: Beépítetlen terület.

Eddigi feltárások:

2006. őszén tereprendezés és bozótirtás történt, de idő hiányában ásatásra már nem került sor, pedig a fent említett telkekhez hasonlóan központi elhelyezkedése indokolja a feltárások fontosságát. Ezen a területen éri el a *via decumana* a principiát és hitelesíthető lenne a Nagy Tibor által már feltárt többhelyeséges épület a *via decumanától* délre (*quaestorium*).

Az eddig feltárt területeket az alábbi térkép szemlélteti:

A teljes feltárás anyagi vonzata nagyságrendileg 200 millió forint. Az elhúzódó feltárások és romok védelmére a legalkalmasabb egy védőépület felhúzása, mely a későbbi bemutatásnak is otthont adhat. A védőépület és egyéb állagvédelem, illetve ez esetleges rekonstrukciók költsége csak tervezés után kalkulálható.

A védőépületre és a romok, vagy rekonstrukciók bemutatására néhány ötlet:

A principia épületét utánozó védőépület. Cseh András, Galántai Gergely, Karlovecz Ádám és Lévay Áron Farkas munkája (<https://epiteszforum.hu/az-egykori-principia-romjai-felett>)

Principia Saalburg, a feltárt romok. (wikipedia.de)

Principia Saalburg, belső udvar (rekonstrukció). (wikipedia.de)

Principia Saalburg, épületrekonstrukció. (wikipedia.de)

A jelenleg feltárt és a kapcsolódó területek bemutatása

A Paprikabíró utca, vagy a buszparkoló felől közelíthetnénk meg a tábort, a nyugati kapun keresztül juthatnánk be a tábor területére, majd a belső utat követve eljutunk a Római Várkert utcáig, ahol visszatérünk a Paprikabíró utcába. Ez a terv a költségvetés függvényében, vagy más elképzelés szerint módosítható.

Minden érintett telken bemutatjuk a jelenlegi állapotot és a szükséges örökségvédelmi feladatokat nagyságrendbeli költségekkel együtt.

1074 hrsz. „Paprikabíró utcai telek” – Beépítetlen terület

Eddigi feltárások:

1940 óta kutatott, 2006-ban teljes egészében feltárásra került a nyugati kapu, a nyugati táborfal északi része, a legyező alakú és a négyzetes belső saroktorony, valamint az északi táborfal egy rövid szakasza. A táborfalon kívül a kisebb és a nagy táborárok 1-1 szakaszának átvágására is sor került. A legyező alakú saroktorony alapozásának teljes kibontása során kiderült, hogy a táborfalhoz közelebbi (kis)árokba, annak elfalazásával építették meg. A falon belül nem kerül elő belső toronyra utaló nyom. A körüljáró út északnyugati szakaszát, majdnem teljesen feltártuk.

További örökségvédelmi feladatok:

- bozót és cserjeirtás 1 millió Ft
- a táborárok teljes feltárása, a kitermelt föld elszállítása 10 millió Ft
- a táborfal és saroktorony állagvédelme 10 millió Ft

1071 hrsz.: „Bálint-ház”

Eddigi feltárások:

2006-ban a terület nagy részén szelvényeket nyitottunk. Csak a jelenlegi földdepó (telek északi része) alatti részt, a közlekedő „folyosókat” és a ház alatti terület feltáratlan – utóbbinál valószínűleg az építkezés során megsemmisültek a római kori falak, maradványok. Igen gazdag leletanyag került napvilágra, már a mai járószint alatt 30–40 cm-rel agyagba rakott kövekből épített falak jelentkeztek. A nyugati kaputól induló via decumana kb. 30 m hosszú szakasza, a mellette lévő kavicsos járda, a nyugatról számított első keresztútca és az általuk határolt területen 4 legénységi szállás részlete került elő. Szélességük kb. 10 m, 1–1 hosszanti osztófallal és kőalapozású vályogfallal épültek. Az egyik barakk via decumana felőli helységében freskómaradványok, terrazzo padló, fűtőcsatorna részlete került napvilágra. Az épületek belsejében vastag téglatormelék jelezte a pusztulási réteget. A legénységi szállások pontos hossza nem állapítható meg, egyetlen zárófal sem esett a területre. Valószínű, hogy az út két oldalán 1–1 hosszú épülettel számolhatunk, melyek a via decumanától a via sagularisig terjedtek. Természetesen ennek alátámasztása csak további ásásokkal lehetséges. Az épületen belüli mélyítés korai, mintásan festett edénytöredékeket, majd egy bronzkori urnasírt is felszínre hozott. A nyugati kapu előtt néhány méterre, a kőlapokkal fedett főúton, H alakban állított, kőlapokból létrehozott csatorna-szerű építmény funkciójára, korára nem derült fény.

További örökségvédelmi feladatok:

- bozót és cserjeirtás 1 millió Ft

Döntés kérdése, hogy ezt a részt örökségvédelmi szempontok szerint visszatemetésre kerül, és a felszínen jelennek meg az épületek (barakk, út stb.) Ebben az esetben a visszatemetés költsége: (geotextília, homok és föld) 5 millió Ft

Amennyiben a feltárt rész kerül bemutatásra, úgy szükséges feltárás befejezése, metszetsfalak elbontása, humuszdepó elszállítása, a depó alatti rész feltárása: 15 millió Ft

A feltárt részek állagvédelmével kapcsolatban szakmai egyeztetés szükséges a minisztériummal, hatósággal, mivel több átépítés is volt a táborban és konszenzus kell, mivel kérdés a bemutatásra kijelölt időszaknál (2.század) fiatalabb falak sorsa. Szükséges lehet védőtető, védőépület felhúzása a terület fölé. Ennek költsége jelenleg tervek és hatósági állásfoglalás hiányában nem megbecsülhető.

1070 hrsz.: Beépítetlen terület.

Eddigi feltárások:

2006-ban majdnem az egész felszínen megkezdődött a feltárás, de nem fejeződött be. 40-50 cm-rel a mai járószint alatt már agyagba rakott kövekből készült falmaradványok kerültek elő. Napvilágra került a via decumana kb. 20 m hosszú szakasza és az úttól északra lévő legénységi szállás egy kb. 10 és egy 20 m-es falszakasza. Az útfelszínre erős, habarcsos kőalapozást(?) építettek, feltehetőleg akkor, amikor már nem használták eredeti rendeltetése szerint. E jelenségnek és az út északi oldala mentén megfigyelt vassalagos, hamus gödörnek a pontosabb meghatározásához szükséges lenne a megkezdett szelvények további mélyítése, valamint a fennmaradt telekrész – jelenleg földdepó – feltárása.

További örökségvédelmi feladatok:

-bozót és cserjeirtás: 500.000Ft

A feltárás befejezése és a humusz elszállítása: 10 millió Ft

Állagvédelem: 8 millió Ft

Ha nem a feltárást folytatjuk, hanem betemetjük és felszíni funkciókat kap (itt lenne a játszótér), akkor a temetés költsége (geotextília, homok, föld): 5 millió Ft

1068-1069 hrsz: Római várkert utca és „Szerb-ház”

Az épület a magasabban fekvő részen, már a tábor belterületén áll, itt Nagy Tibor 1939-es ásatása során belső épületek falait rögzítette (többek között a „tishti épületét”). Az utca felőli fronton a táborfal egy szakaszát és egy kívülről hozzáépített patkó alakú tornyot írt le. Mivel az utca felőli rész beépítetlen, ajánlatos lenne hitelesítő feltárást végezni.

További örökségvédelmi feladatok:

A területen nincs nyitott szelvény, esetleg megfontolandó, hogy a Paprikabíró utca felől jól látható jelenleg feltáratlan oldalsó patkó alakú saroktoronyt feltárjuk. Ha a „Szerb-ház” valamilyen kiszolgáló funkciót kapna, akkor a feltárs saroktorony látványos állomása lenne az útvonalnak.

A feltárási költség: 12 millió forint

Állagmegóvás: 7 millió forint